

EL CLOT
CAMP DE L'ARPA
DESAPAREGUT

EL CLOT CAMP DE L'ARPA DESAPAREGUT

J. A. Frigola - M. Lucas - J. Morell

EL CLOT

CAMP DE L'ARPA

DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: febrer 2021

Segona reimpressió: novembre 2022

© dels textos: Joan Àngel Frigola Berbel

© dels textos: Mateu Lucas Feliu

© dels textos: Jordi Morell i Núñez

© del pròleg: Manuel Lucas Giralte

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 - Nau A
Polígon industrial les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

Idea original, disseny i fotocomposició:
Editorial Efadós

Col·laboració:
Ajuntament de Barcelona
Taller d'Història Clot - Camp de l'Arpa

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Coordinació i editora literària:
Rosa Martell Rofes

Assessorament de continguts:
Eugeni Renom i Cucurella

Assessorament lingüístic:
M. Neus Doncel i Saumell

Fotografia de la coberta:
Autor desconegut / Fons Família Vila-Passols

Fotografia de la pàgina 2:
Carlos Rodríguez Escalona / ICGC - Fons SACE

Fotografia del pròleg
Autor desconegut / Fons Engràcia Giralte Cintero

Acrònims:
AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)
AMDSM (Arxiu Municipal del Districte de Sant Martí)
ICGC (Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya)

ISBN 978-84-18243-35-6
DL B-3735-2021
Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars, salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de Drets Reprogràfics) - www.cedro.org

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

El centre del món

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

El Clot i el Camp de l'Arpa, nuclis de Sant Martí

Pàg. 12

EL CLOT

Recordeu-me, si més no...

Pàg. 104

EL CAMP DE L'ARPA

La memòria dels sentits

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

EL CENTRE DEL MÓN

Manel Lucas Giralt · Periodista, guionista, humorista i historiador

Quan torno al carrer de la Nació, penso que, segurament, hi he trepitjat cada rajola des d'Indústria fins a la Meridiana: van ser quatre viatges al dia, anada i tornada a l'escola, matí i tarda, des dels sis fins als divuit anys.

També a Nació, i al tram de València un cop travessada la Meridiana cap al mar, vaig aprendre a llegir: el meu avi, que em duia al *cole* o a passejar, m'ensenyava les lletres gravades a terra amb el nom dels carrers, o pintades a la paret de la fàbrica d'alcohol: A-L-C-O-H-O-L-E-S M-O-N-T-P-L-E-T.

Allò era el centre del món, del meu món: el quiosc

de Las Navas de Tolosa per comprar cromos i la granja del carrer Gran per a la regalèssia, i els futbolins al davant del Burradas, la benzinera al costat de la Torre del Fang, els Laboratoris Uriach, on va treballar la meva mare, i el recorregut diari travessant Freser, Joan de Peguera, Coll i Vehí, Ripollès, Degà Bahí... fins a l'Escola Tècnica (ET) Clot (o Sant Pere Claver, com vulgueu), omnipresent.

Després vaig saber que tot aquell món meu, la meva Barcelona, no era un referent famós de la ciutat, no sortia a les guies ni hi parava el Bus Turístic. Si parlava amb algú d'un altre barri, l'havia de situar: després de Glòries però sense passar-te, que ja et fiques al Poblenou.

El Clot i el Camp de l'Arpa, encaixats i gairebé inadvertits. I, tanmateix, essència absoluta de Barcelona: ciutat barrejada on conviuen la gran massa de la Farinera amb les casetes de Can Robacols; el trànsit feixuc de València o Mallorca amb la delícia de Rogent o del carrer Gran. I el parc, per fer diumenge o per les barraques. Tot bullint d'entitats, associacions i vida col·lectiva. Barreja també d'orígens, de cognoms i de vivències, perquè al barri, com deia l'eslògan, hi ha de tot.

Ara, endavant: contempleu totes les fotografies que venen a continuació, imatges captades per gent com nosaltres, gent del barri, assaboriu-les, feu memòria... I ja em sabreu dir si heu estat capaços de fer-ho sense que us hagi aparegut una llagrimeta d'emoció.

AUTOR DESCONEGUT / FONS ENGRÀCIA GIRALT CINTERO

Introducció

EL CLOT I EL CAMP DE L'ARPA, NUCLIS DE SANT MARTÍ

Jordi Morell i Núñez

El Clot i el Camp de l'Arpa eren dos dels nuclis de l'antic municipi de Sant Martí de Provençals. El nom de «Clot» prové de la zona deprimida coneguda com «el Clot de la Mel». El nom de «Camp de l'Arpa» probablement prové de la deformació d'«arca» i fa referència a la presència d'un dolmen a la zona de l'Hospital de Sant Pau.

El que més endavant va ser Sant Martí de Provençals era l'«ager provincialis» de la ciutat romana i era on aquesta es proveïa de productes agrícoles i ramaders. La via Francesca travessa-

va el territori i més endavant va rebre el nom de «camí reial», «carretera de Ribes» i «carrer Major del Clot». A l'època medieval, amb el Rec Comtal, l'economia s'amplia amb la construcció dels molins hidràulics de propietat reial.

El 1854, l'arribada de la línia del ferrocarril Barcelona-Granollers dinamitzà l'economia i potencià encara més la presència d'indústries i el creixement del nucli urbà, seguint els eixos dels carrers del Clot, de Sant Joan de Malta i del Bogatell (després de Rogent). Al darrer terç de segle XIX s'inicià la construcció de la nova església de Sant Martí del Clot (1863-82). El municipi també basteix una nova seu, Ca la Vila (1865-88), i s'aixeca el Mercat del Clot (1889).

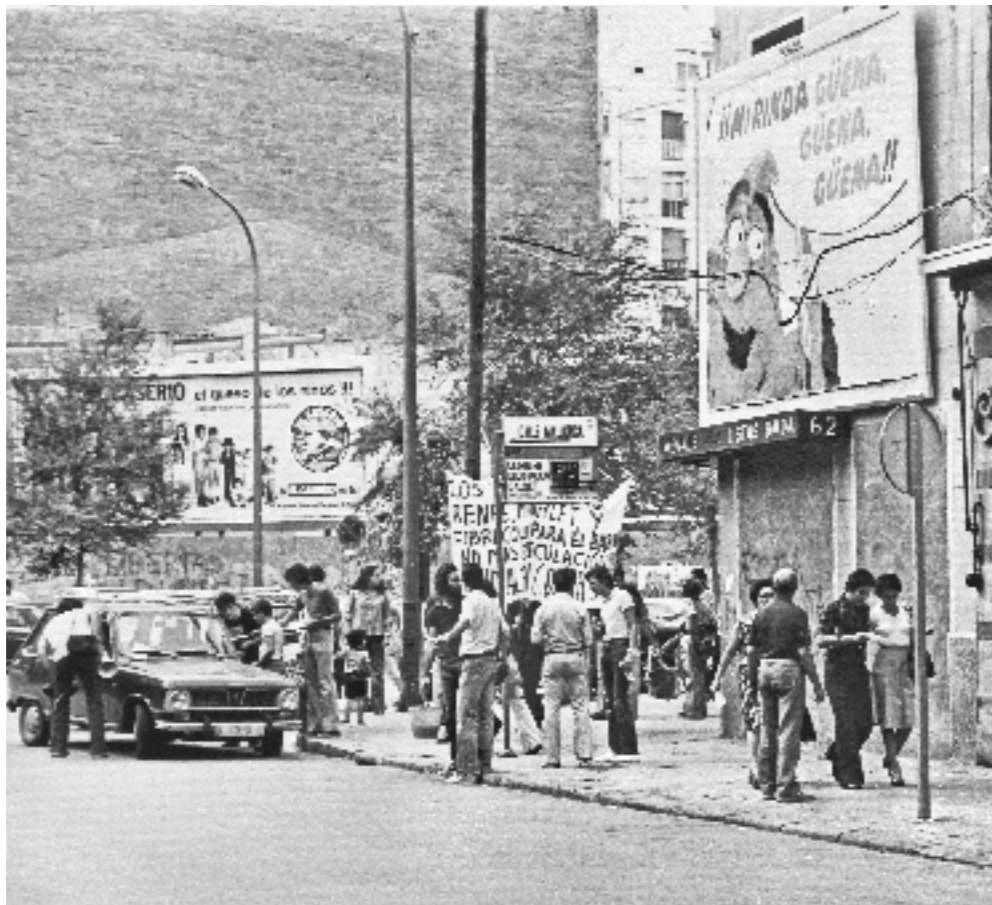

ESGLÉSIA DE SANT MARTÍ DEL CLOT

A la pàgina anterior, les ruïnes de l'església d'estil neogòtic de Sant Martí del Clot després de l'incendi que va patir el juliol de l'any 1936 amb l'esclat de la Guerra Civil. En primer terme, una màquina de tren circula per les vies del ferrocarril del Nord, a l'actualavinguda Meridiana.

EQUIPAMENTS PER AL BARRI

En aquesta pàgina, una concentració veïnal a la cruïlla del carrer de Rogent amb el carrer de Mallorca i el carrer de Núria l'any 1976. El motiu de la concentració era la reivindicació de nous equipaments per al veïnat. L'Associació de Veïns del Clot-Camp de l'Arpa havia estat legalitzada el setembre del 1975.

AUTOR DESCONEGUT / Fons ASSOCIACIÓ VEÏNS CLOT - CAMP DE L'ARPA

Aparegueren associacions com la cooperativa obreira de consum l'Antiga del Camp de l'Arpa (1866) i el Foment Martinenc (1876), entre d'altres. Els jesuïtes obren el 1899 el Centre de Nostra Senyora del Carme i Sant Pere Claver, un centre educatiu i de foment religiós per als obrers. El barri va anar perdent d'una manera gradual el caràcter rural per esdevenir un espai urbà. Així, les masies i els conreus foren substituïts per tallers, fàbriques i nous habitatges. A la dècada del 1890 es bastí una segona línia de ferrocarril a l'avinguda Meridiana. Així continuà l'ofegament del Clot per les diferents vies de comunicació, que durà fins ben entrat el segle XXI. El 1897, Sant Martí de Provençals i altres municipis del pla de Barcelona foren annexionats a la Ciutat Comtal.

A la dècada del 1970, les fàbriques es traslladen fora de la ciutat i els vells edificis s'enderroquen per cons-

truir-hi nous blocs de pisos i equipaments públics llargament reclamats per un moviment veïnal molt combatiu. Així, en els darrers quaranta anys, aquestes reivindicacions han fructificat amb les diferents llars d'infants, escoles i instituts (Farigola, Rambleta, Salvador Espriu, Petit Príncep...), equipaments esportius (La Nau del Clot, CEM Vintró) i espais verds (Parc del Clot, plaça de la Foneria, plaça de les Heroïnes de Girona, Jardins de Joana Tomàs, Trinxant/Meridiana). En aquest temps han desaparegut espais, carrers i places, com Can Robacols i els carrers de Marconi i de Núria, i n'han aparegut altres, com els d'Aragó (banda Besòs), dels Escultors Claperós, de Mallorca (entre Rogent i Muntanya)...

El llibre que teniu a les mans s'ha dividit en dos capítols: «Clot» i «Camp de l'Arpa». Per delimitar els dos espais s'han agafat els límits de la darrera divisió de barris: el carrer d'Aragó i l'avinguda Meridiana.

EL CLOT

Recordeu-me, si més no...

Eugeni Renom i Cucurella

El barri del Clot havia estat trossejat durant anys per dues línies de tren, la de Puigcerdà i la de Girona, i per dues autopistes, la que circula per la Meridiana i la que ho fa per la Gran Via. Però el cert és que el Clot i el Camp de l'Arpa, antic barri de la Muntanya, només estaven units, fins fa ben poc, pel carrer de la Muntanya i el torrent del Bogatell. També el Clot i el nucli proper a l'Ajuntament de Sant Martí solament estaven connectats pel carrer del Municipi, continuació del de les Escoles. Entremig d'aquests petits nuclis hi havia horts, fàbriques i molt de fang. El que va ocasionar, l'any 1967, un gran enderrocament d'edificis d'habitatges, botigues, tallers, fàbriques i escoles, desaparició d'una plaça, d'un refugi, d'un molí, d'uns safarejtos, d'oficis, de dues vaqueries i les seves vaques, un tall, una rasa i la diàspora de clotencs, va ser el soterrament del tren de Girona, amb una extensió com la de cinc travessies de l'Eixample. La posterior unió dels carrers d'Aragó i de Guipúscoa va trigar un quart de segle i va deixar mentrestant més fang, ara, on aparcar els cotxes. Les escoles no van tornar mai i aquelles nenes i nens clotencs, tampoc.

CARRER DE BISCAIA

En aquesta pàgina, grup de tres cases d'una planta i golfes a la cantonada del carrer de Biscaia, aleshores de Lope de Vega, amb el carrer del Clot, bastides el 1914 per La Constructora Obrera. Cooperativa Obrera de Ahorro y Habitación aollint-se a la Llei del 12 de juny del 1911 de cases barates. L'arquitecte del projecte fou Enric Sagnier i Villavecchia. El matí del diumenge 13 de desembre del 1914 es va celebrar una cerimònia d'entrega de les claus de les cases als seus beneficiaris de les mans de les autoritats municipals i del bisbe de Barcelona, Enric Reig. A la pàgina del costat, el grup de cases a inicis de la dècada del 1980.

FREDERIC BALLELL / AFB

AUTOR DESCONEGUT / AFB